

בבחינת 'למה תתראו' — ודאי איסורא קעבדי, וכמה דברים רעים באים מזה, ועיין... ואין להאריך בפשוט' (שו"ת שבט הלוי ח"ה לג,ב).
 עוד בענין ריבוי תכשיטים — ע' של"ה ר. שבט הלוי ח"ו לג.

דף סג

זכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח? אמר להן: אף לימות המשיח אינן בטלין, והיינו דשמואל... — יש לשאול, הלא גם לפי שמואל נראה לכאורה שבימות המשיח לא יבואו מלחמות על ישראל, שהרי באותה שעה אין עליהם שעבוד מלכויות. ודוחק לומר שכוונת שמואל שאמנם יהיו מלחמות על ישראל אלא שילחמו בכלי זיין וינצחו את הקמים עליהם — כי משמע שבימות המשיח לא יצטרכו ישראל למלחמות בכלי זיין, מפני פחד ה' והדר גאווה שיתגלה אז בעולם, [ע' עירובין מג: וגם אם נאמר שמלחמת גוג ומגוג תהיה מלחמה בכלי זיין, משמע מדברי הרמב"ם שזהו רק בתחילת ימות המשיח, אבל אחר כך לא תהיה עוד מלחמה. ע' הלכות מלכים יב,ב וברדב"ז שם ה"א; מהרש"א כאן] —

אך נראה שאמנם לישראל לא יהיה צורך בכלי זין בימות המשיח, אבל הרי עולם כמנהגו נוהג, ועדיין יהיו מלחמות בעולם, לכן יש חשיבות ונוי בחגירת כלי זין לדברי רבי אליעזר, ואף בישראל, כי עדיין יש מעלה לגבורת מלחמה בעולם. רק בזמן שאין מלחמה כלל וכלל בעולם, אז לא תיחשב כלל גבורת מלחמה כדבר של נוי. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד פא)

לענין נשיאת דברים שאין בהם גנאי [כמו כלי מלחמה לדעת חכמים], גם אם לא יהיו נוהגים לעתיד לבוא, יכולים הם להחשב כתכשיט; —

ומכאן דן באגרות משה (שם) אודות נשיאת מכשיר קשר בשבת לחברי ארגון הצלה, שמותר להם לצאת כשהם נושאים אותו עליהם. הנה קטעים מתוך תשובתו:

'... ואם כן נמצא שבדברים שליכא גנאי, אף שלא יהיה זה לעתיד, הוא לרבנן תכשיט, מה שמראה על מעלת האדם ועל מעשיו הטובים, ואדרבה שלדידהו עוד יהיה זה תכשיט גם לעתיד, אף שלרבי אליעזר משמע שלא יהיה תכשיט לעתיד מטעם דלעתיד יהיו הכל בריאים ולא יצטרכו לרופאים, ואם כן אין לזה צורך דהוא כשרגא בטיהרא... אבל בזמן הזה שעדיין צריכין העלמא לרופאים ולמתעסקים בהצלת נפשות, הוה הדברים לצאת לבושים בהם בחשיבות תכשיטים לכולי עלמא בין לרבנן בין לרבי אליעזר.

ולכן מכשיר קשר קטן הלובשים כדי שישמעו בכל מקום שיהיו לאיזה מקום צריך לילך להציל — מותרין לצאת בהם אף בשעה שאין צריכין לזה גם בשבת משום שהוא בחשיבות בגד, וכל שכן בשעה שצריכין, שהוא כמעט תמיד, שודאי אמת שהוא דבר קשה מאד שלא יצאו מבית כל השבת שאיכא בזה גם משום חשש דימנעו הרבה מלהיות מחברי הצלה, ולא שייך להכין נכרים ליום השבת, דצריך לזה זריזות יתירה, והנכרים שלא איכפת להו בפקוח נפש אף שלוקחים שכר אינם זריזים כלל, וכמפורש ביומא דף פ"ד ע"ב דאין עושין כל ענין פיקוח נפש על ידי נכרים, וכל שכן בחברי הצלה שצריך זריזות ביותר שאיכא גם היתר זה.'

א. נראה לכאורה לפי הטעם הראשון להתר מצד 'תכשיט' — אין התר אלא במכשיר הניכר שהוא לצורך הצלה ורפואה, ולא במכשיר-קשר רגיל שאין ניכר בו כלל ענין הצלה, שהוא כמשאוי.

ב. יש לדקדק בדבריו שלא התיר אלא לבישת המכשיר על גופו [מלבד בשעת פקוח נפש ממש, שאז מותר בכל אופן הנצרך]. ולכאורה היה נראה שתריס נחשב 'תכשיט' לרבי אליעזר גם כשנטלו בידו. (ודוק בלשון הרמב"ן סד. וי"ל). וצריך לבאר מה הפרש בינו ובין מכשיר קשר.

ואולי כל דבר שיש לו מקום נשיאה מיוחד, כגון רומח וסייף התחובים בנדן שבחגור, אינו נחשב 'תכשיט' אלא כאשר הוא במקומו המיועד לו, [כדכתיב 'חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך'] ולא כשהוא נתון בידו. ואולי אף התריס יש לו מקום מיוחד לנשיאתו כדי שיהיו הידים פנויות.

וברש"י ותוס' (סב. ד"ה והתניא) משמע, שהנושא קמיע מומחה בידו שלא בדרך לבישה — חייב חטאת, לפי שאינו תכשיט אלא דרך לבישה. [ומסתמא תועלת הקמיע קיימת גם כשנושא בידו ולא דוקא כשהוא עונדו] — אך אין מזה הוכחה שלא יתכן גדר 'תכשיט' כשאווחו בידו, כי יש לומר דוקא קמיע שכך הוא דרך נשיאתו, כשהוא עונד בו, לכך אינו 'תכשיט' כשהוא בידו, מה שאין כן דבר שכך הוא הרגלו, כגון חגור במקלו (תוס' סה: או"ח שא, יז. וע מגן אברהם ס"ק כז). ואם כן שמא הוא הדין לכלי מלחמה או מכשיר קשר. וצ"ב).

'אמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד גליות בלבד' — הרמב"ם בחיבורו הגדול (מלכים יב, ב; תשובה ט, ב) נקט כדברי שמואל.

בגמרא להלן (קנא:): מבואר שלפי שמואל, בימות המשיח תהיה בחירה לאדם בקיום המצוות כמו עתה. אבל לפי הדעה החולקת על שמואל, יהיו אלו 'ימים אשר אין בהם חפץ', כי אז לא יתאוה הלב אלא לטוב, והאדם בטבעו יעשה את המעשה הראוי, ולכך אין בימים אלו לא זכות ולא חובה. (כהסבר הרמב"ן — פרשת נצבים, על הפסוק 'ומל ה"א את לבבך').

[לאור האמור יש שואלים על באור הנוסח שאנו אומרים ב'ובא לציון גואל': 'יהי רצון... שנשמור חוקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לימות המשיח ולחיי העולם הבא' — משמע לכאורה שזה לא כדברי שמואל, אלא ימות המשיח הם ימים בכלל 'מחר לקבל שכרם' ולא בכלל 'היום לעשותם' — כיצד יתישבו הדברים עם מסקנת הרמב"ם?

אכן המעיין בדברי הרמב"ם בסדר התפילה (בסוף ספר אהבה) יראה שנוסחתו שונה: 'יהי רצון... שנחיה לשמור חקיך בעולם הזה ולימות המשיח כדי שנזכה ונירש טוב לחיי העולם הבא'. (שמעתי.)

ונראה שגם לפי שמואל, כיון שבימות המשיח לא יהיה נוגש ומבטל, לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות (כדברי הרמב"ם בסוף הלכות מלכים), אף כי עדיין תישאר הבחירה ביד האדם, אך הנסיון והנטיה לרע יהיו פחותים וחלשים מהזמן הזה, ועל כן אנו מבקשים על שמירת החקים בעולם הזה, שבו עיקר העבודה, לעומת ימות המשיח שהם בעיקר זמן קבלת השכר).

'אמר רב כהנא: כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא' — אין הכוונה כאן למקראות העוסקות בהלכות ובדברים מעשיים, [שאם כן הלא נמצאת מבטל מצוות התורה ח"ו, כגון מצות מילה ותפלין, יתפרשו על ערלת הלב וזכירת הלב], וגם לא על עיקרי פרשיותיה של תורה, [וכמו שהאר"י הרשב"א בתשובה כנגד אלו המוציאים סיפורי הקורות שבתורה מפשטם, לפרשם בדרך דרוש, כגון אברהם ושרה — ענין חומר וצורה], אלא הכוונה על דברי שיר ומליצה, היה סבור רב כהנא שהדרוש והמשל הוא העיקר, ואחר כך נודע לו שגם בדברי שירה, הכוונה החיצונית הפשוטה היא עיקר. (עפ"י מהר"ץ חיות. וע"ע בן יהוידע).

— כי עיקר לימודם לא היה לשם הבנת פשט המקראות, אלא העיקר אצלם היה הדרש לשם התבוננות הלב, כי זוהי ענינה של התורה, שהיא סוד היחוד — לקנות יראת שמים בלב, ולא לשם ידיעה שכלית גרידא. (עפ"י מכתב מאלהו ח"ד עמ' 58).
ע"ע: של"ה — מסכת שבועות קפא-קפד.

'אין מקרא יוצא מידי פשוטו' — כי אילולי כן, לא היתה התורה נתונה אלא ליחידים שבדור, היודעים את הדרש, והרי התורה נתונה לכל ישראל, גדול וקטן, לפיכך צריך שיהא גם הפשט אמת. (עפ"י מהר"ל).

— מקובל מרבינו הקדוש מלובלין זצלה"ה: הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, מאמרי רז"ל יכול להיות שרומזים רק בסודות ורמזים עליונים ויוצאים מידי פשוטם. (אמרי יוסף (ספינקא) תזריע לה, ג).

עוד על 'פשוטו של מקרא' — ראה במבוא לספר 'פרקי מועדות' להרב מרדכי ברויאר שליט"א.

'שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה, הקדוש ברוך הוא מקשיב להן שנאמר אז נדברו יראי ה' וגו', אין דיבור אלא נחת שנאמר ידבר עמים תחתינו... — פירוש, דיבור בבנין 'נפעל' הוא לשון כניעה ונוחות, כגון העמים הנדברים תחתנו. אבל דיבור בבנין 'פעל' הוא לשון קושי, כדברי רז"ל בכמה מקומות. (עפ"י מכות יא, ובמפרשים; רא"מ הורביץ כאן).

'כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות... אפילו הקב"ה גוזר גזירה — הוא מבטלה' — על ידי עשיית המצוה כתיקונה, הוא מתקשר ומתאחד עם חי העולמים, [מצוה לשון צוותא], שהרי המצוה היא עשיית רצונו, והוא יתב' ורצונו — אחד הם. ומי שנמצא בהיכלו של מלך אינו ירא מבשורות רעות וגוזר מה שהוא רוצה ופועל ישועות לכלל ישראל. (עפ"י קדושת לוי — וירא)

— יש לפרש 'כמאמרה' — שעושה המצוה כפי מאמר השי"ת בציוויה, כלומר בדעת והשכל, עם חכמתה ורמיוותיה, בבחינת 'תורה', ולא כמעשה גולמי. (עפ"י דובר צדק עמ' 47; ישראל קדושים 45. וכעין זה ב'שפת אמת': שלומד כל הדינים והקדוקים שבמצוה כיצד לקיימה. וע"ע נתיבות עולם — נתיב התורה, טו).

'כל המגדל כלב רע בתוך ביתו... ההיא איתתא...' — 'כלב רע' נקרא אפילו אינו נושך אלא שמנבח הרבה (עפ"י מהרש"א; שו"ת שבט הלוי ח"ה רה, ז).
הלכות נוספות בענין זה — ראה במובא בבבא-קמא פג.

(ע"ב) 'שכן בלשון יונית קורין לכלב למס' — ע' במובא לעיל לא:

'כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מניין לאריג כל שהוא שהוא טמא, מציין. אמר ליה אביי: וציין אריג הוא, והתניא ציין כמין טס של זהב...? כי סליק רב דימי לנהרדעא שלח להו: דברים שאמרתי לכם טעות הם בידי, ברם כך אמרו משום רבי יוחנן: מניין לתכשיט כל שהוא שהוא

טמא מציץ... — יש לשאול מה עלה על דעתו של רב דימי, והלא מקרא מפורש הוא, שהציץ עשוי מזהב טהור ואינו אריג? ומה מצא אביי בברייתא יותר מן המפורש בכתוב? אלא שדברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר; בחולין (קלח.) מובאת ברייתא: 'כיפה של צמר היתה מונחת בראש כהן גדול ועליה ציץ נתון, לקיים מה שנאמר ושמת אתו על פתיל תכלת'. מן הברייתא היא הסיק רב דימי שאריג כל שהוא טמא, שהרי ה'כיפה' שייכת לציץ, שהוא אחד מבגדי הכהן, ואם כן משמע שהיא 'דבר חשוב' (רש"י) ומקבלת טומאה. ועל זה אביי טוען, הלא בברייתא המתארת מעשה הציץ לפרטיו, [ואף ראב"י ראהו ברומי], לא הוזכר שום אריג. ובזה רצה אביי להוכיח שהברייתא שבמסכת חולין אינה הלכה ולא דסמכא היא. ואכן רב דימי אחר כך חזר בו, ובזה נדחתה הברייתא בחולין. מכאן מתבאר מדוע הרמב"ם (בהלכות כלי המקדש ט, א. וע"ש בכסף משנה י, ג.) אינו מזכיר את הכיפה במעשה הציץ. (עפ"י 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם', עמ' יח — 'פרוש זה פרשתי לפני כמה עשרות שנים לפני אמו"ר בעל שו"ת שבט סופר זצ"ל והוא הסכים עמי". שם. וציין שלאחר זמן מצא רמז לפירוש זה בפירוש המלבי"ם. וע"ע פני יהושע כאן.)

זכתוב עליו בשתי שיטין יו"ד ה"א למעלה וקודש למ"ד למטה... — יש מפרשים זה למעלה מזה ממש.

ויש מפרשים שם השם בשורה עליונה בסופה, ו'קדש ל' למטה בצד ימין, ובכך ניתן לקרוא יפה 'קדש לה'.

ויש מפרשים שם השם בראש שורה תחתונה, [ופירוש 'למעלה' — ראשון לקריאה], ו'קדש ל' בסוף שורה עליונה. [וזהו 'למטה' — לפי שהוא מאוחר לקריאה]. (שלש השיטות מובאות ברשב"א, ריטב"א ומאירי כאן.)

גרסת הרמב"ם (כלי המקדש ט, א): 'קדש' מלמטה 'לה' מלמעלה. והוסיף: אם כתבו בשיטה אחת — כשר. ופעמים כתבוהו בשיטה אחת.

(על אפשרות מחלוקות חכמים בהלכה, בדברים שיש עליהם מסורת ומנהג ידוע — ע' בספר מכתב מאליהו ח"ד עמ' 56-57. וע' מאירי.)

'אריג ותכשיט כל שהוא' — יש מפרשים (דלא כרש"י ותוס'): אריג שהוא עצמו משמש תכשיט, שאין ללמדו מציץ שהיה של מתכת. (תוס' הרא"ש; רשב"א ועוד.)

ותכשיט העשוי מעור — משמע מדברי הרמב"ם (כלים ז, יא) שמקבל טומאה. ואין הדבר ברור — ע' חזון איש כלים ל, לב.)

'ככתבם וכלשונם'

'דליגמר איניש והדר ליסבר' —

'... ועוד בדור הזה נשתכחה התורה, מחמת כי הלומדים הללו סבורים לעשות כמו הראשונים להחזיק בפלפולים, אך אינם דומים לחכמי צרפת כלל וכלל, הלא לבם היה פתוח כאולם ותורתם היתה אומנתם, והיו ממיתים עצמם עליה יומם ולילה, לכן השיגו וידעו בפלפולם, אבל עכשיו אינם יודעים כן, אלא מבלבלים זה את זה ומבטלים רוב היום ועוסקים באותו לימוד כחצי יום, והלימוד שלהם עראי דעראי והביטול קבע.

אבל בימי חכמי התלמוד הלכו ללמוד עשרה שנים ויותר, והיה לימודם גדול בקביעות, שאם היה אחד מתעטש, לא היו אומרים 'אסותא' מפני ביטול בית המדרש (ברכות נג.). מזה הענין יש לדעת רוב קביעותם...

וכן בארץ צרפת, היו עוסקים בעסק גדול וזמן רב, והיו יושבים במקום אחד ללמוד כל התלמוד, והיו חוזרים תמיד, ולא פסקה תורה מפיהם, והיו עושים כמו מעשי הראשונים, כדאמרינן (ע"ז יט.): לעולם ליגרס אינש ואף על גב דמשכה, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר. ואמרינן: מעיקרא ליגרס אינש והדר ליסבר.

וכל זה אינם עושים עתה, כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וכל חידושים וחידושי דחידושים קודם שידע צורת התלמוד, אם כן איך יצליחו, כיון שעשה להיפך ממה שאמרו חכמי התלמוד! כי כל מה שנאמר בתלמוד הכל אמת, ואין להשיב עליו או לשנותו, ולא להוסיף ולא לגרוע. ועל כן מרוב טורח הלימוד העיון והפלפול, רבים פורשים מן הלימוד מרוב טורח השמועות ודקדוק שאומר על-פה, כי אומרים: מה נוכל להבין סברות מבחוץ? הלואי שהיינו יודעים מה שבתוך הספרים! ואם היו לומדים בקביעות יומם ולילה, אז היו לומדים והיו בקיאים בתלמוד, והיו מתאווים ללמוד, כי היה להם לב להבין בקל, והיה אדם בא ללמוד לעולם...! (מתוך 'ארחות צדיקים' — שער התורה)

'... על דבר זה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים, על שבר כבוד והוד התורה נשברתי... שהדורות האלו שינו דרך הראשונים ואין הולכים בעקבותם, שעיקר התורה היתה בפיהם ובלשונם ועתה הוסר דבר זה מאתנו לגמרי עד שהדבר הזה גורם קלקול הדור מכל וכל... והכל בשביל שיאמר שהוא מחדד עצמו בפלפול, ואף אם היה הדבר כמו שאמרו, הלא אמרו בפרק הרואה הסכת ושמע הס ואחר כך כתת. פרש"י ז"ל: שתוק והאזין ושמועתך עד שתהא שגורה בפיך ואחר כך תחתכנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות ותריך תרוצים עד שתתישב לך, כדרבא, דאמר רבא לעולם ילמד תורה ואחר כך יהגה. עד כאן. הרי לך כי אף אם היה פלפול של אמת, צריך שיהיה קודם אליו הגרסא. ומכל שכן כי איך יאמרו שהם מחודדין, אין זה אלא שמטפשין טפשות גמור, והרי עינינו רואות החודוד הזה ומה שהעלו בידם.

והנה הבחורים רכי השנים, אם היה בהם גרסא דינקותא, אין ספק כלל שהיו רגילים ויודעים כמה וכמה מסכתות קודם שייכנסו לחופה לישא נשים, ועתה אין להם מאומה בידם, והכל בשביל שלמודם תוס', דבר שהוא הוספה, וכי לא היה טוב שיקנה גוף התלמוד קודם. והכל בשביל שנדפסו התוס' אצל הגמרא. ואילו נדפסו פסקי הרא"ש ושאר חידושים שחברו האחרונים מנוחתם—כבוד אצל הגמרא — היו הכל לומדים על שטת ההלכה, אף הנערים הקטנים, כי מה לנערים אל דבריהם אלו, שדבר זה גורם לו שאינו עומד על שטת ההלכה על בוריה, כי איך הגדולים והקטנים ישו יחד בלמודם. ואם אומרים לאבי הנער שיניח ללמוד את בנו שטת ההלכה ולא ילמוד עדין התוספות, כאילו אומרים לו שלא ילמוד כלל, כי אין האב חפץ רק בשם. והנה הארכנו בזה בפרק שני, גם במקום אחר ובכמה מקומות עוררתי בלב נשבר ונדכה על שבר התורה, כי לגודל התקלה והמכשול הזה אשר הוא תחת ידנו לא יספיק דבר בזה...

לכן לומדי תורה המרבים בשיבה, חזקו ונתחזקה בעד תורת אלקינו ועמדו נא בפרצה הזאת ותלכו בעקבות הראשונים ותהיו עמודי התורה ותקבלו שכר כולם...

וברור אצלי כי מי אשר יפרוש מזה ומכריע גם כן אחרים להחזיק התורה, וירחק ויבטל הדבר שהוא מבטל התורה לכלות ימי התלמידים בדברי הבל ושקר ואין שמים לב כלל שתהיה תורת אמת נשאת

עמהם — עליו נאמר 'אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה...!' (מהר"ל — נתיבות עולם, נתיב התורה ה).
 וראה עוד מדברי גדולי הדורות האחרונים שהתריעו בענין זה, בקונטרס 'תנו כבוד לתורה' (לר"ש פירסט. נ"י תשכ"ח);
 'הדרן עלך' (לרה"י מרגולין. ירושלם תשמ"ט); 'שלום ירושלים' (לר"ש הרבסט. ירושלם תשמ"ט).
 ע"ע: שו"ת מהרי"ק (קסט); של"ה (מסכת שבועות כב ואילך); שו"ת דברי חיים (לג"ר חיים מצאנז. ח"ב יו"ד מז).

'... מזה מוכח דלגמר אינש תחלה הרבה ואחר כך יתרגל בעיון. ואשרי מי שיבחר ויוצא ידי שניהם, ונוהג כפי שראיתי נוהגין הרבה חכמים שלמים, דהיינו שלומדים בכל יום תלמוד משני מסכתות, מסכת אחת לומדים בו הרבה במרוצה בלי עיון גדול, ואחר כך מסכת אחרת לומדים בה מעט ובעיון ופולפול וחיודוד'. (של"ה — שבועות נא)

'... ושליש בתלמוד — המבאר טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומימרות האמוראים. ובזמן הזה גם בספרי הפוסקים הראשונים המבארים טעמי ההלכות פסוקות שפסקו הטור ושלחן ערוך, כמו הרא"ש ובית יוסף. כי אם אינו יודע טעמי ההלכות, אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בורייך, ונקרא 'בור'. ולכן יש אוסרין להורות אפילו לעצמו מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד. ולפיכך אינו רשאי להתאחר מללמוד הטעמים עד שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות, כי לא אמרו 'ליגמר והדר ליסבר' אלא לסבור סברות בעומק עיון טעמי ההלכות ולהבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר לדבר להקשות ולתרוץ עד שיגיע וירד לעמק הלכה, שזה אין לו לעשות בתחלת למודו אלא לאחר שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות בטעמיהן בדרך קצרה בלי עיון רב ופולפול להקשות ולתרוץ, אבל בלימוד זה לידע הטעמים בדרך קצרה מהתלמוד והפוסקים בלי עיון רב ופולפול, חייב הוא לעסוק בכל יום ויום שליש זמן לימודו'. (מתוך שלחן ערוך הגר"ז הלכות תלמוד תורה ב,א).
 על לימוד תורה בשינון ללא שמבין מה שלומד — ע' במובא בע"ז יט ובמצוין בברכות יג.

'... ובאמת בזמן הזה רוב התלמידי-חכמים אינם יכולים לקיים בשלמות מאמר זה דליגמר כל הש"ס אף על פי דלא ידע, דאם כן נטרף להם השעה ולא יגיעו לעולם לעיון התורה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, אשר היא המדרגה הכי גדולה בתורה...'. (מתוך שבט הלוי ח"ב נז,ד. וע"ע שם קמד).

'... ומעיד אני עלי שמים וארץ, שזכיתי להכיר רוב גדולי ישראל ממדינות שהיו מקום תורה, וכן הרבה מאד בחורים מופלגים ביותר, וכל אלו הגדולים והמופלגים נודע לי שזכו לכך על ידי שהרבו לקנות רוב או כל מסכתות הש"ס בבחירתם, ולא פסקו פומייהו מגירסא כוליה יומי... ספרו לי שהגאון מהר"ם אריק זלה"ה מאד נתאונן על אלו שמונחים כל כך חלק ידיעות התורה, ומסתפקים בקושיות והויות, ואין במציאות שיהיה אדם גדול בתורה אמיתי עם דעת תורה שלמה רק אם מקננים בקרבו כל שרשי התורה.

ושאלתי פעם לגאון ישראל החזון איש זי"ע: איזהו תלמיד חכם? וענה לי: מי שיודע ללמוד דף אחד בארבעים יום וארבעים דפין ביום אחד.

וגאונים אלה היו חוזרים על תלמודם כל ימיהם עד נשימה אחרונה — כמובן דמצורף לזה צורך דרך הלמוד דרך עיון הישר, לבנות צורתא דשמעתא בדרך הישר ובסברא אמיתית, לירד לעומק כל נקודות הלמוד, ומי שבונה על יסודות נאמנים זוכה ששפע של חידושים מתגלים לו אחר כך — אבל כל זה אם דעת תורה שלו נבנה על ידיעות מקיפות וקיצור רוב התורה מונח בזכרונו, ועכ"פ חלק גדול מזה...'. (מתוך הסכמת הגרש"ה וואזנר שליט"א לספר 'שלום ירושלים').

שני תלמידי חכמים המחודדין זה לזה בהלכה... —

'ארבעה מדרגות בחברים, כמו שאמרו בשבת (סג.) מחודדין, ונוחין, ומקשיבין, ומדגילין — והיא הפחותה, כדמסיים עלה והוא דידעי צורתא דשמעתא, והוא דלית להו רבא במתא למיגמר מיניה, ולכך נקרא מדגילים לפירוש רש"י, שאין בידם אלא האסיפה בלבד... דבשביל האסיפה לבד גם כן הקב"ה אוהבן הואיל ולית להו רב ויודעין על כל פנים צורתא דשמעתא — פירוש 'צורה' היא החשיבות, כמו 'אנשים הללו בעלי צורה' (במועד קטן ט.). והיינו על ידי ידיעת שורש הדבר כפירוש רש"י, שזהו כמו צורה לחומר שהוא הידיעה בפרטות. ובאלו לא אמר אם אין עושין כן גורמין לשכינה שתסתלק מישראל כמו שאמר גבי מקשיבין שיענשו ח"ו — מאחר שאין יודעין כל כך, אסיפתן היא נדיבות יותר מן הראוי. וזה מוליך אהבה (כמים הפנים לפנים).

ומקשיבין היינו שכל אחד יודע חכמה וחבירו מקבל ממנו מה שהוא יודע, דהקשבה פירושה קבלה, מה שאין כן שמיעה, אבל אין חרושין דהיינו 'בינה' נולד ביניהם... וזהו הקב"ה שומע לקולן — שמתקיים בידיהם, שזה פירוש שמיעת הקב"ה לקולן, כי אצל הש"י לא שייך זמן לומר שאז שמע ואחר כך נסתלקה השמיעה, רק שהוא שומע לעולם, והיינו כי קולן קבוע וקיימא, כמו שאמרו בזהר... ובאלו אמרו אם אין עושין כן גורמין לשכינה שתסתלק מישראל, שמחויבין בכך מאחר שבידם לקיים השכינה, דהיינו שלא תשתכח אותו קול שהקב"ה שומעו תמיד וחס ושלום להיפך גורם לשכינה שתסתלק מישראל. וכל זה במדרגת בתי...'

ושני האחרים הם כשמחדשין דברי תורה ואז נקרא 'יראי ה' והם שתי מדרגות ד'נועם' ו'חובלים' בסנהדרין (כד.) על תלמידי חכמים דארץ ישראל ודבבל, והנוחין זה נועם ואלו שניהם נקראו 'יראי ה'', שאינם שני הפכים, והקב"ה מקשיב — פירוש מקבל מה שהם גוזרים, שזה נקרא אחותי, שחדושים שלהם מקובלים ומוסכמים למעלה, ובתנאי שיהיו שניהם יראי ה'. ועיקר הרבצת תורה היה בבבל כדאיתא בכתובות (קו.) כי ריבוי התלמידים הוא על ידי הפלפול והחדוד שהוא על ידי המחלוקת וההפכים, וזהו המחודדין — על ידי זה עולין לגדולה דהיינו העמדת תלמידים, כי שני הפכים על כרחם צריכים לאמצעי ו'דעת' המחבר, וזה נקרא והדרך צלח רכב וגו', וכדרך שאמרו (להלן קמה:) שתלמידי חכמים שבבבל עושין ציצית ופרחים לתורה, ובזהר נקרא פלפול התלמוד 'קשוטי כלה', שזהו ההדר באמת. ולכך תלמידי חכמים שבבבל מצויינין, לפי שאינם בני מקומן (כדאיתא שם) ופירוש שאינם בני מקומן — שהחדוד מוציאו ממקומו, כי נוחין — בישוב הדעת... אבל החדוד מרחיב הדרוש ומרחיקו ממקומו ועל ידי זה מצויינין. וזה גורם גסות הרוח ול'שלא לשמה' דהיינו על מנת שיקראנו רבי כדאיתא בנדרים (סב.). ולכן אמרו בקידושין (מט:) דגסות לבבל נחתא. ולכך התנו בזה על דבר אמת וענוה צדק ואז זוכין לימין התורה (ותורך נוראות ימינך — סוף הפסוק) שזהו מדרגה אחרונה ותכלית התורה עד שעולה לגדולה.

וכל אלו ארבע מדרגות הם בכל תלמיד מן עת דלית ליה רבה במתא, שנפטר הרב ומתחבר לחברים, עד שעולה לגדולה' (צדקת הצדיק קפח. ועע"ש קפו).

וע"ע: נתיבות עולם — נתיב התורה ו; של"ה — שער האותיות אות חג"ו.

'כל שאפשר לו לאדם ללמוד מזולתו ילמוד, שהקבלה עיקר החכמה ושרשה ובסתה יסתלקו